

Eigenaardige oorzaak van lichtstoring.

Onlangs — om precies te zijn: op den 23sten Juni — begon te Brastagi het electrisch licht vreemd te doen, het ging telkens op en neer. Aangezien het ongeveer tegen etenstijd liep, meende ik mijn keukenpersoneel daarvan de schuld te moeten geven, doch boy noch kokkie waren zich van eenigerlei schuld bewust. De oorzaak van de lichtstoring was, zooals mij later door den heer DELMAAR, chef van het electriciteitsbedrijf der N. I. G. M. te Brastagi, verteld werd, te wijten aan een slang. Dit serpent van om en bij de 60 cm lengte was er op onbegrijpelijke wijze in geslaagd een transformatorhuisje binnen te dringen en had de kortsluiting veroorzaakt, waardoor een gedeelte van Brastagi geheel onverwachts een totale verduisteringsproef onderging, in welk lot ook Kaban Djahe deelde. De heer DELMAAR vertelde mij ook nog, dat de aanwezigheid van tjitjaks in transformatorhuisjes meermalen aanleiding heeft gegeven tot dergelijke lichtstoringen. Dat k a l o n g s eveneens lichtstoringen kunnen veroorzaken, werd vroeger al eens in dit tijdschrift vermeld (vgl. De Trop. Natuur, jrg. 22 en 23).

Brastagi, Juli 1941.

J. C. VAN DER MEER MOHR.

RAFFLESIA ROCHUSSENII IN DE DJAMPANGS

Ofschoon velen wellicht vermoeden, dat er — gezien het vrij groote aantal *Rafflesia*-artikels in dit tijdschrift — al voldoende over deze planten is geschreven, ben ik van meening, dat iedere gelegenheid om *Rafflesia* te observeren aangegrepen dient te worden. Deze meening baseer ik op het feit, dat er op biologisch gebied zoo weinig critische gegevens over dit bij uitstek in Ned. Indië voorkomende geslacht bekend zijn. Over de meeste zaken heeft men alleen vermoedens. Bijvoorbeeld over de verspreidingswijze. Men stelt zich voor — wetend, dat het niet lukt zaden op intacte schors van Vitaceae-lianen te laten kiemen — dat grootere dieren de zaden met modder aan de hoeven meenemen, de liaanstengels beschadigen en dat bij deze ruwe aanraking zaden op de ontschorste deelen van de liaan achterblijven en gelegenheid krijgen tot kieming. Niemand heeft dit echter bij mijn weten ooit waargenomen.

Stelt men de vraag: Hoe lang duurt de ontwikkeling van knop tot geopende bloem?, dan is daar slechts bij enkele soorten iets van bekend.

Stelt men de vraag: Is het *Rafflesia*-individu, dat als een schimmel-weefsel in de liaan woekert, één- of tweehuizig?, dan blijft de wetenschap het antwoord schuldig. Vermoed wordt — althans door mij — dat de plant tweehuizig is.

Stelt men de vraag: Groeit het *Rafflesia*-weefsel door van beneden naar boven en sterft het achter — na gebloeid te hebben — mogelijk af?, dan weet men dit niet.

Verschillende van deze vragen kan men alleen ter plaatse door observatie beantwoorden. Dat is een langdurig werkje, dat jaren voortgezet moet worden. Degene, die dat onderneemt, kan echter het genoegen smaken, dat hij door dgl. observaties iets waardevols voor de botanie gepresteerd heeft.

In het volgende wil ik iets vertellen over een bezoek aan een nieuwe vindplaats van de kleinste der 3 op Java voorkomende soorten: *Rafflesia rochussenii* T. & B. Deze onderscheidt zich van de 2 andere Javaansche soorten dadelijk door het vrijwel ontbreken van „stekels” op de tafel, de effen roest-roode kleur en — naast ver-

schillende systematische kenmerken — door het feit, dat ze alleen in het gebergte aangetroffen is tusschen ongeveer 700 en 1200 m zeehoogte (fig. 1).

De totnutoe bekende vindplaatsen (buiten Java is *R. rochussenii* nooit waargenomen) waren alle gelegen in de omstreken van Garoet, op den Gedeh (NW.-helling) en op den Salak. Onze nieuwe vindplaats is gelegen ten Z. van den Gedeh in de Djampangs voorbij Bodjong Lopang, op ca 750 m zeehoogte in een boschreserve grenzend aan de Afd. Tjipitjoeng van de Ond. Tjitalahab. Vanaf het grenspad der onderneming daalt men nog geen 5 minuten in een ravijntje af, waar de plant

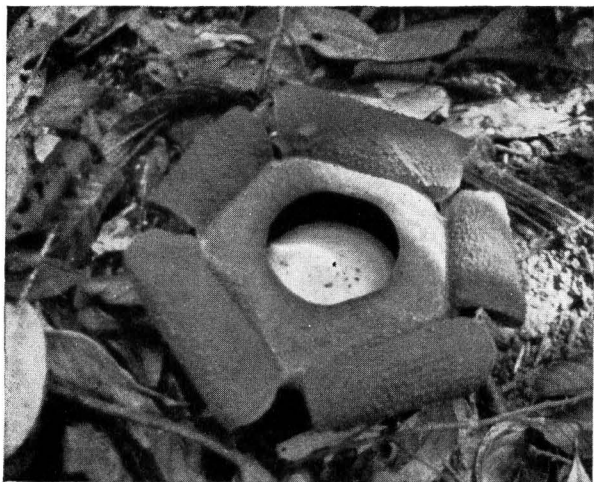

Fig. 1. *Rafflesia rochussenii* bij Tjitalahab.
[foto Jonquière].

was de „aasgeur” duidelijk merkbaar. Insecten werden niet waargenomen. Het exemplaar woekerde op *Tetrastigma hookeri*; in het Herbarium hebben wij ook een opgave (van BARTELS Jr) van woekeren op *Tetrastigma papillosum*.

De liaan vertoonde verschillende litteekens, een bewijs, dat er vroeger meerdere bloemen op ontwikkeld waren. Zoo'n litteeken bestaat uit een putje in de schors, dat omgeven is door een opstaand kraagje. De putjes zaten op afstanden van ca 10 cm van elkaar af. Onze bloem zat tusschen oude litteekens in, een aanwijzing, dat de parasiet van achter niet afsterft. Ook de heer JONQUIÈRE vertelde, dat er nieuwe knoppen tusschen oude litteekens kunnen ontstaan. Het met een boog de lucht ingaande gedeelte van de liaan was bezet met knoppen in verschillende stadiums; litteekens heb ik daar niet waargenomen. Het maakt dus wel den indruk als zoude de parasiet vanaf den grond — waar vermoedelijk de „infectie” plaats heeft — in de liaan naar boven groeien. Volgens den heer JONQUIÈRE duurt het bloeien van een ca 3 cm dikke knop een jaar, van een ca 7 cm dikke knop ca een half jaar, waardoor men dus een beeld heeft van de groeisnelheid. De afstand tusschen de onderste litteekens en bovenste knoppen bedroeg ca 3 meter, de bovenste knoppen zaten ca 2 m boven den grond.

Wat de bloeitijd betreft gaven de te Buitenzorg aanwezige herbariumexemplaren als resultaat, dat — zooals meer voorkomt bij parasieten, die uiteraard weinig reageeren op de weersgesteldheid — de bloeitijden in vrijwel alle maanden van het jaar vallen.

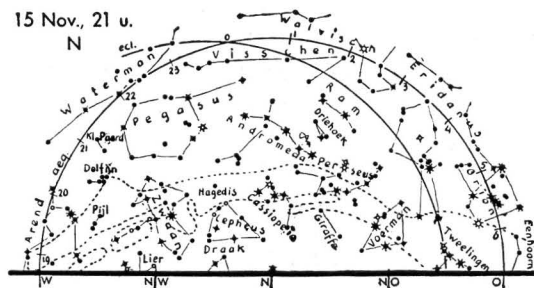
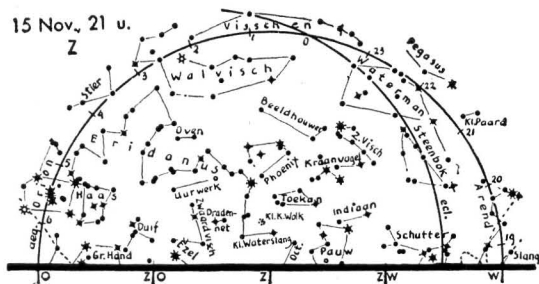
Naar wij vernamen bestaan er bij het Boschwezen plannen de vindplaats tot

dicht naast het pad te vinden is ongeveer bij de grenspalen 282-284 van de boschreserve. De plant is daar plaatselijk verre van zeldzaam. In gezelschap van den Administrateur, den heer VAN SCHAÏK, en den employé, den heer JONQUIÈRE — aan wien wij de fraaie opname te danken hebben —, die beiden groote belangstelling voor de plant hebben, bezochten wij de plaats medio Sept. 1941. De eenige open bloem was mannelijk, en al eenige dagen oud, haar kleur was donkerrood; de gladde tafel, die aanvankelijk ivoorwit was met een iets rossige tint in het centrum en langs den rand, begon rossige vlekken te vertoonen; van dichtbij geroken

natuurmonument te verheffen, ter grootte van enkele hectaren, wat rijkelijk voldoende is. Terloops zij opgemerkt, dat de 2 andere Javaansche soorten, *R. patma* op Noesa Kambangan en *R. zollingeriana* te Poeger, reeds in natuurmonumenten beschermd zijn. Waar deze nieuwe vindplaats door haar gemakelijke bereikbaarheid zoo extra mooi gelegen is voor waarnemingen, lijkt haar reserveering van groot belang.

C. G. G. J. VAN STEENIS.

DE STERRENHEMEL IN NOVEMBER

GELDIGHEID DER STERRENKAARTJES:

15 Juli
5 u.

15 Aug.
3 u.

15 Sept.
1 u.

15 Oct.
23 u.

15 Nov.
21 u.

15 Dec.
19 u.

Aan het begin der maand gelden zij één uur later, op het einde der maand één uur vroeger.

MAANPHASEN. — V.M. 4 Nov.; L.K. 12 Nov.; N.M. 19 Nov.; E.K. 26 Nov.

PLANETEN. — MERCURIUS is morgenster. Op den 12en grootste westelijke elongatie, opkomst te 4,6 u.

VENUS is goed als avondster te zien (ondergang 20.9 u. tot 21.2 u). Grootste elongatie op den 23en. De planeet doorloopt de Schutter (R K. 17,6 tot 19,9).

MARS blijft een groot deel van den nacht goed waarneembaar (ondergang 4,0 u. tot 2,2 u.) De planeet wordt weer rechtlopend na den 16en. (R.K. 0,8 op den 1en, 0,7 op den 16en, 0,8 op den 30en).

JUPITER (R K, 5,3 tot 5,1 in de Stier) komt reeds vroeg in den avond op (20,7 u. tot 18,5 u.) en blijft den **geheelen** nacht zichtbaar.

SATURNUS, op 17 November in oppositie met de zon, staat eveneens den geheelen nacht boven de horizon en nog steeds bij de Pleiaden (R. K. 3,6 tot 3,5).

De Bilt.

S. W. VISSER.

OVER PLASSEN EN MOERASSEN

I.

Menig plantenliefhebber zal in dezen tijd, waarin ieder betrokken wordt in de ontzettende, adembenemende worsteling tusschen vrijheid en dwang, wel eens de gedachte bij zich voelen opkomen: „Wat heeft het eigenlijk nog voor zin, om je bezig te houden met planten, terwijl de geheele wereld in vuur en vlam staat!”

Indien de lezer in zoo'n stadium verkeert, dan raden we hem of haar dringend aan eens een tochtje te maken naar een rustig gelegen plas of moeras. Zie daar een schuitje of een vlot te bemachtigen, liefst met een visscher als schipper. Neem een kijker en een plantentrommel mee voor het geval de verleiding tot nader onderzoek of tot verzamelen U te machtig wordt, stop Uw horloge veilig weg en ga eens rustig zitten (eventueel met een „gezellig rookertje”).